

OEKRAÏNE AKKOORD

Referendumeditie van Laka's Kernenergienieuws

Oplage 225.000

Documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie

Stichting Laka

Dertig jaar na Tsjernobyl

Nationaal trauma pagina 4

Inhoudsopgave

- 1 Inzetten op duurzaamheid**
Interview met de Oekraïense milieuactiviste Iryna Holovko
- 3 Oud, ouder ...**
Wanneer is een kerncentrale te oud? Strijd tegen levensduurverlenging
- 4 Nationaal trauma**
In Tsjernobyl is de kernramp nog lang geen geschiedenis
Het kernafval stapelt zich op
Een beleid van uitstel
- 6 Een dure misvatting**
Kernenergie helpt het milieu niet vooruit
Opinie
De Europese keuze van Oekraïne
- 7 Opinie**
Een nieuwe markt voor Urenco
- 8 Kernenergienieuws speciale editie**
Agenda
Logigram
Colofon

Hoe Oekraïne minder afhankelijk kan worden van Rusland

Inzetten op duurzaam

De houdbaarheidsdatum van het merendeel van de vijftien kernreactoren die in Oekraïne staan is bijna verstreken. We moeten voorkomen dat een van deze centrales een nieuwe Tsjernobylramp oplevert, zegt Iryna Holovko van de Oekraïense milieuorganisatie NECU. En Europa kan daarbij helpen. "Het associatieverdrag tussen Oekraïne en de Europese Unie zorgt voor meer toezicht op de veiligheid in die centrales."

DOOR
Marianne Wilschut

Dertig jaar na dato is 'Tsjernobyl' nog steeds de grootste nucleaire ramp in de geschiedenis. De Oekraïense Iryna Holovko was twee jaar oud toen de reactor in de toenmalige Sovjet-Unie ontplofte. Zelf kan ze zich amper iets van die periode herinneren, maar zoals elke Oekraïner kent ze wel iemand die door de ramp getroffen is. "Vrienden van mij die destijds in Kiev woonden, moesten met hun ouders spoor-slags hun spullen pakken om tijdelijk naar veiliger gebieden te verhuizen", vertelt ze. "Mijn oom woont in de omgeving van de reactor en was een van de liquidatoren, de mensen die betrokken waren bij het blussen van de brand en het opruimen van het radioactief materiaal. Nog steeds mag zij de groente die in haar tuin groeit niet opeten. Ook melk afkomstig uit de regio is niet geschikt voor consumptie."

Holovko werkt voor NECU, een van de oudste en grootste milieuorganisaties van Oekraïne. NECU doet onderzoek naar en voert campagnes op thema's als natuur, klimaatverandering, energie en de bio-industrie. De organisatie heeft onder andere bijgedragen aan de totstandkoming van natuur- en milieuwetgeving in Oekraïne en het instellen van beschermde natuurgebieden. Ook is zij actief in het promoten van duurzame energie en energiebesparing.

Milieukundige Holovko werkt sinds 2007 bij NECU en heeft het onderwerp kernenergie onder haar hoede. Momenteel is zij druk bezig met het organiseren van lezingen en een festival in Kiev voor de herdenking van de Tsjernobylramp. "We willen het bewust-

zijn van de Oekraïense bevolking over de veiligheidsrisico's van kernenergie vergroten. Maar tegenover onze campagnes staat een hoop pro-nucleaire promotie van de regering. Volgens de regering zijn de huidige centrales van een ander type dan die van Tsjernobyl en dus veiliger. Ook zou kernenergie de Oekraïense energievoorziening minder afhankelijk maken van Russisch gas en olie. Dat argument gaat er bij het nationalistische deel van de Oekraïense bevolking in als koek, maar het is niet waar. Alle Oekraïense kerncentrales zijn gebouwd door de Russen. De reactoren functioneren vrijwel allemaal alleen op Russisch splijtstof. Voor het onderhoud van de reactoren en de behandeling en de opslag van de gebruikte splijtstofstaven zijn we volledig afhankelijk van Russische ingenieurs."

Energiehonger

Oekraïne heeft een enorme energiehonger. "Vooral de zware industrie is een grootverbruiker", weet Holovko.

Lees verder op pagina 2

Oekraïne referendum:

case study

KERNENERGIE

De EU ratificeerde al vele associatieverdragen maar alleen voor Oekraïne gaat Nederland naar de stembus, een arbitraire gang van zaken. Toch verdient dit Verdrag speciale aandacht. Oekraïne was 30 jaar geleden het toneel van de grootste kernramp ooit. De risico's waarmee wij toen geconfronteerd werden, zijn nog onverminderd actueel.

DOOR
Daniël Meijers

'Wij van Wc-eend adviseren Wc-eend' werd in 2007 verkozen tot "beste slagzin ooit" nadat de website Geenstijl een stemadvies had gegeven. In 2006 won bokser Bep van Klaveren dankzij Geenstijl bijna de titel "grootste Rotterdammer ooit" – ruim vóór Erasmus en Pim Fortuyn – en vorig jaar waren er genoeg handtekeningen voor een referendum over het Associatieverdrag met Oekraïne.

Lees verder op pagina 2

Waarom deze krant ...

Het Associatieverdrag gaat, naast een heleboel andere zaken, ook over samenwerking op het gebied van nucleaire veiligheid, kernenergie en de Tsjernobyl-erfenis. Het is 30 jaar geleden dat de Oekraïense kernreactor ontplofte en grote delen van Europa radioactief besmette. Daarom vestigt milieuorganisatie Laka met deze krant de aandacht op de nucleaire aspecten van het verdrag.

vervolg pagina 1, Inzetten op duurzaam

“Onder andere de staal- en cementfabrieken draaien nog op zwaar verouderde technieken uit het Sovjettijdperk die veel energie verspillen. Omdat gas en elektriciteit door overheidssubsidies weinig kosten, ontbreekt de prikkel te investeren in energiezuinige technieken.”

De helft van de stroom die in Oekraïne wordt geproduceerd, is afkomstig van kerncentrales, de rest komt van kolen en gas. Hoewel er potentieel is voor windmolens, zonnepanelen en waterkrachtcentrales, leveren duurzame energiebronnen nu slechts twee procent van de Oekraïense energieproductie. Oekraïne schaarft zich daarmee bij landen als Nederland, Luxemburg en Malta die in Europa achterop hinken als het gaat om de productie van duurzame energie.

Sinds de protesten op het Euromaidanplein en de hierop volgende Russische annexatie van de Krim (zie kader) is de Russische hand op de gas- en oliekrant wispelturiger geworden. In juni 2014 bijvoorbeeld, besloot de Russische president Poetin de gaskraan dicht te draaien. Oekraïne moest op zoek naar andere leveranciers en kocht uiteindelijk via Slowakije alsnog Russisch gas, maar tegen een hoger tarief. Daar komt nog bij dat de kolenvoorziening onder druk is komen te staan door het gewapende conflict in Oost-Oekraïne, waar een deel van de kolnmijnen zich bevindt.

Oekraïne kan veel winst boeken door zuiniger om te springen met energie

Schimmige rapporten

Momenteel werkt de Oekraïense regering aan een nieuwe energiestrategie. Kernenergie speelt daarin nog steeds een belangrijke rol, wat betekent dat de bestaande centrales langer open moeten blijven. NECU noemt dat besluit onverantwoord en vindt dat de Oekraïense regering een loopje neemt met het verbeteren van de veiligheid in die oude centrales. Holovko: “Drie van de vijftien centrales hebben hun levensduur er al opzitten. Van negen andere is de houdbaarheidsdatum in 2020 verstreken. Volgens het Espoo-verdrag moet Oekraïne voor het langer openhouden van kerncentrales toestemming vragen aan de buurlanden. Dat heeft de regering niet gedaan. Ook blijft de

Iryna Holovko

“We willen het bewustzijn van de Oekraïense bevolking over de veiligheidsrisico's van kernenergie vergroten”

overheid vaag over wat er precies is gedaan met de 600 miljoen euro die de Europese Unie en de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) hebben bijgedragen voor het verbeteren van de veiligheid van die oude kerncentrales. Zo zijn er bijvoorbeeld nog geen plannen voor wat er moet gebeuren met de 5500 kubieke meter radioactief afval die de centrales jaarlijks produceren. Met schimmige rapporten en andere vertragingstactieken, lukt het Oekraïne om de EU en de EBRD in het duister te laten over de besteding van het geld.”

Holovko vermoedt dat de regering de kosten voor de extra veiligheidsmaatregelen niet wil doorberekenen aan de consument en daarom draait met het onderhoud. “Ze zijn als de dood om de energiesubsidies verder af te schaffen. Daarmee maak je jezelf in een land waar veel mensen weinig verdienen of werkloos zijn natuurlijk niet populair.” Zelfs als de regering de centrales wel een opknappbeurt geeft, is de milieukundige nog niet gerust. “Met ieder jaar dat de centrales langer openblijven, nemen de risico's op bijvoorbeeld een scheur in een reactorvat toe. Een recent incident in een van de reactoren in Rivne – veroorzaakt door een scheurtje in een van de isolaties – is daar een goed voorbeeld van.”

Associatieverdrag

Het Associatieverdrag dat Oekraïne met de EU wil sluiten, kan een rol spelen in het voorkomen van dergelijke ongelukken, denkt Holovko. “Dat Verdrag verplicht

Oekraïne tot het afleggen van verantwoording over de veiligheid in de kerncentrales. Ook moet Oekraïne de EU-lidstaten om toestemming vragen voor het langer openhouden van oude centrales. Met het Verdrag heeft de EU meer middelen in handen om transparantie af te dwingen.”

Daarnaast biedt het Verdrag milieuorganisaties als NECU ook op andere terreinen mogelijkheden. “Straks is het in Oekraïne, net als in andere EU-landen, verplicht voor grote projecten op het gebied van bouw en infrastructuur en de bio-industrie een milieueffectrapportage in te dienen. Dat geeft ons en omwonenden van dergelijke projecten meer mogelijkheden in beroep te gaan tegen mogelijk schadelijke effecten voor het milieu.”

Het liefst ziet Holovko dat de kerncentrales zo snel mogelijk sluiten. Er zijn voldoende alternatieven: “Oekraïne kan veel winst boeken door zuiniger om te springen met energie. Industrie én huishoudens verspillen veel energie, veel huizen en openbare gebouwen zijn zo lek als een mandje. Ook gaat veel energie verloren bij het transport via oude buizen en kabels. We moeten veel meer prioriteit geven aan hernieuwbare energiebronnen als windmolens, zonnepanelen en biomassa. Dat gebeurt nu, ondanks mooie woorden van de regering nog te weinig. Jammer, want met duurzame energie kunnen we de afhankelijkheid van Rusland echt verminderen.”

www.necu.org.ua
www.bankwatch.org

Tijdlijn

Oekraïne-crisis

- **21 november 2013**
President Janoekovytsj besluit onder druk van Rusland het Associatieverdrag met de EU niet te tekenen. Demonstranten trekken naar Euromaidan, het onafhankelijkheidsplein in Kiev.
- **18 februari 2014**
Bij heftige confrontaties vallen zeker 26 doden en honderden gewonden.
- **21 - 22 februari 2014**
Janoekovytsj schrijft vervroegde verkiezingen uit en verdwijnt, een interimregering wordt gevormd.
- **1 maart 2014**
Russische troepen bezetten luchthavens en bases op de Krim.
- **17 maart 2014**
Op de Krim stemt een ruime meerderheid voor aansluiting bij Rusland.
- **26 mei 2014**
Landelijke verkiezingen; de prowesterse zakenman Porosjenko wordt president.
- **16 juni 2014**
Poetin stopt de levering van gas aan Oekraïne.
- **17 juli 2014**
Vlucht MH17 van Malaysia Airlines wordt uit de lucht geschoten. Alle 298 inzittenden komen om.
- **5 september 2014**
Een staakt-het-vuren moet tot vrede leiden in Oost-Oekraïne. Het bestand houdt niet lang stand.
- **16 september 2014**
Het Oekraïense en het Europese Parlement keuren het associatie- en handelsverdrag goed.
- **21 november 2015**
Alle EU-lidstaten hebben het Verdrag geratificeerd. De ratificatie door Nederland wordt met de handtekeningactie van GeenPijl opgeschort.

vervolg pagina 1, case study

Euratom

Het Associatieverdrag wordt gesloten met de Europese Unie (EU) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie, kortweg Euratom. Euratom, opgericht in 1957, heeft als doel “het bevorderen van vreedzaam gebruik van kernenergie”. Kernenergie behoort tot de nationale soevereiniteit van de lidstaten. Alle kernenergie-gerelateerde zaken die gedeelde Europese belangen raken – zoals nucleaire veiligheid en radioactief afval – worden geregeld onder Euratom. Kernenergie heeft zo een uitzonderingspositie in Europa gekregen, met het grote nadeel dat een aantal belangrijke EU verdragen (Aarhus Verdrag over de toegang tot informatie, Conventie van Bazel over grensoverschrijdend vervoer van gevaarlijk afval) niet opgaan voor kernenergie, omdat Euratom deze verdragen niet heeft geratificeerd.

Geenstijl had namelijk een trucje gevonden waarmee rechtsgeldige handtekeningen voor het eerst ook digitaal, gewoon via internet, konden worden ingediend. Vervolgens bleek het binnenhalen van de benodigde 400.000 ondersteuningsverklaringen voor een raadgevend referendum opeens een peulenschil. En zo kon het gebeuren dat Nederland zich op 6 april mag uit-

afgeven over onze democratie”. Het Associatieverdrag met Oekraïne zelf is het zoveelste associatieverdrag op rij. De EU heeft al zo'n twintig soortgelijke associatieverdragen geratificeerd, vijf verdragen – waaronder die met Oekraïne – staan op de rol om te worden geratificeerd en over vijf andere wordt nog onderhandeld. Het is niet breed bekend dat het As-

sociatieovereenkomst tussen enerzijds de Europese Unie, de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en haar lidstaten, en anderzijds Oekraïne.

Behalve algemene EU-kritiek hebben de aanvragers van het referendum weinig specifieke bezwaren tegen de technocratische overeenkomst waarmee de relatie tussen de EU en Oekraïne wordt bestendigd. Zij willen vooral “een signaal

sociatieverdrag ook gaat over samenwerking op het gebied van nucleaire veiligheid, kernenergie en de Tsjernobyl-erfenis. Omdat het dit jaar 30 jaar geleden is dat de Oekraïense kernreactor ontplofte en grote delen van Europa radioactief besmette, grijpt milieuorganisatie Laka de gelegenheid aan aandacht te besteden aan de nucleaire aspecten van het Verdrag. Een *case study kernenergie* om het Verdrag waar op 6 april over wordt gestemd in een bredere context te plaatsen.

Kernenergie in Oekraïne

Behalve de sarcofaag met de ontplofte reactor, staan in Oekraïne nog vijftien operationele kernreactoren waarvan dertien uit de tijd van de Sovjet-Unie. Samen voorzien ze voor 49% in de Oekraïense elektriciteitsvoorziening. Maar ook zonder geratificeerd Associatieverdrag bemoeit de EU zich uit eigenbelang met de Oekraïense kernenergiesector: tussen 2006 en

Met het Verdrag van Espoo (1997) spreken landen af een milieueffectrapportage uit te laten voeren voor activiteiten die grote nadelige grensoverschrijdende milieueffecten (kunnen) hebben. Het Verdrag heeft tot doel die effecten te beperken, te beheersen dan wel te voorkomen.

Oud, ouder... wanneer is een kerncentrale te oud?

Kerncentrales worden gebouwd om een bepaald aantal jaren te draaien: hun levensduur. Die levensduur wordt regelmatig met meer dan de helft verlengd. Kan dat zomaar?

Het is een nieuwe vorm van nucleair risico: oude, opgelapte kernreactoren die in toenemende mate kwalen vertonen. De hoogtijdagen van de bouw van kerncentrales waren de jaren zeventig en tachtig. Van de 25 oudste reactoren in Europa is bijna de helft ouder dan de levensduur die bij het ontwerp was bepaald. Toch zullen slechts een paar van deze reactoren in de nabije toekomst sluiten; de meeste reactoren hebben 20 jaar of meer levensduurverlenging gekregen. Het internationale Verdrag van Espoo bepaalt dat zo'n besluit voorafgegaan moet worden door een milieueffectrapportage (MER). Maar verlopen de procedures voor levensduurverlenging wel volgens

de regels? Een Oekraïense milieugroep trekt aan de bel.

Ten oosten van de rivier de Sty: Rivne-1

Rivne-1, een kernreactor van Sovjetmakelij uit 1980, kreeg bij de bouw een technische levensduur van 30 jaar mee. Vijf jaar geleden besloot de Oekraïense regering de levensduur met 20 jaar te verlengen. EcoClub Rivne vocht het besluit aan omdat er geen MER was uitgevoerd. Het Espoo Convention Implementation Committee (ECIC) stelde een onderzoek in en kwam tot de conclusie dat Oekraïne inderdaad in strijd met de Espoo Conventie handelde. Dat leidde onder de leden van Conventie tot grote onenigheid. Frankrijk voerde een groep landen aan die zich, in lijn met de belangen van de kernindustrie, heftig verzetten tegen de conclusies van de ECIC. Zij kreeg vooral steun van Finland, waar een reactor in aan-

bouw is. Een andere groep landen, onder aanvoering van Oostenrijk, steunde de ECIC. Oostenrijk, dat onomwonden kritisch tegenover kernenergie staat, nam zijn enige kerncentrale Zwentendorf na een referendum in 1978 niet in bedrijf. Het uiteindelijke compromis luidde dat de conclusies van ECIC expliciet golden voor Rivne-1. Jan Haverkamp, nucleair deskundige van Greenpeace International: "In de praktijk komt het er eigenlijk op neer dat bij iedere levensduurverlenging een MER moet worden uitgevoerd. Discriminatie voor de Wet is verboden, dus wat voor Rivne-1 geldt, moet voor alle – vergelijkbare – kerncentrales gelden."

Ten noorden van de Westerschelde: Borssele

De situatie rond de kerncentrale in Borssele is vergelijkbaar met die van Rivne-1. Borssele is een van de

oudste kerncentrales van Europa en had eigenlijk in 2013 moeten sluiten. In 2005 besloot de Nederlandse regering de kerncentrale tot 2033 open te houden. Stichting Laka en Greenpeace vochten deze beslissing aan op onder meer het ontbreken van een MER. Deze klacht werd uiteindelijk in 2014 door de Raad van State verworpen, omdat er juridisch geen sprake was van een levensduurverlenging; Borssele heeft een vergunning voor onbepaalde tijd. Nederland lijkt samen op te trekken met haar zuiderburen. België heeft de levensduur van drie kern-

centrales, Doel 1 en 2 en Tihange 1, met 10 jaar verlengd. Wederom: zonder een MER uit te voeren. De Nederlandse regering volgt de argumentatie van de Raad van State; omdat Borssele een ongelimiteerde bedrijfsvergunning heeft, is van levensduurverlenging geen sprake. Bovendien is het Rivne-1-besluit van de ECIC niet van toepassing op Borssele, vindt de regering. Dankzij EcoClub Rivne is de Oekraïense regering nu verplicht de internationale afspraken rond het uitvoeren van MERs na te komen. De Nederlandse regering doet vooralsnog alsof haar neus bloedt. ■

Oude, opgelapte kernreactoren vertonen in toenemende mate kwalen

2013 investeerde de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD) samen met Euratom 600 miljoen euro in *safety upgrades* waardoor oude kernreactoren langer open konden blijven.

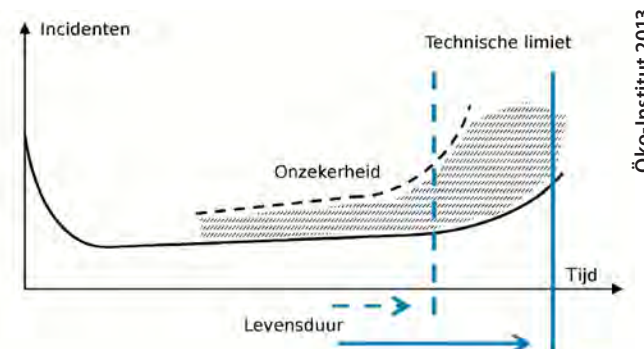
Na de ramp in Fukushima heeft Oekraïne haar nucleaire installaties onderworpen aan de Europese post-Fukushima stresstest. Het is goed nieuws dat Europese toezichthouders meekijken over de schouders van hun Oekraïense collega's en dat de resultaten van de stresstest openlijk zijn gepubliceerd, maar deadlines voor nieuwe veiligheidsmaatregelen die uit de stresstest naar voren kwamen werden gemist. De nationale toezichthouder wijt deze vertraging aan technische problemen, problemen met financiering en de "territoriale situatie" in het land.

Daarnaast bouwt een internationaal nucleair consortium onder toezicht van de EBRD een nieuwe sarcofaag voor de Tsjernobyl reactor. Deze "nieuwe *safe confinement*", die in november 2017 over de oude sarcofaag moet worden geschoven, kost meer dan twee miljard euro. Meer dan veertig landen betalen eraan mee; Nederland droeg tot 2007 € 5,7 miljoen euro bij, de EU samen tot vorig jaar meer dan € 780 miljoen.

Ja en nee

Als de EU samen met Euratom en de EBRD al zo betrokken zijn bij de Oekraïense nucleaire sector, gaat het wel of niet ratificeren van het Associatieverdrag hier dan nog verandering in brengen? Het antwoord op deze vraag is waarschijnlijk net zo stroperig als de Europese Unie zelf: "ja en nee". De EU zal zich na een "nee"

op 6 april niet ineens afzijdig houden van de Oekraïense nucleaire sector. Omdat er voor de kwakkelende Europese nucleaire industrie lucratieve opdrachten te halen zijn, omdat betrouwbare Oekraïense stroomexporten de EU minder afhankelijk maken van Poetins Rusland en omdat een ongeluk met een Oekraïense kerncentrale Europa direct raakt. Maar evenmin zal de Europees-Oekraïense nucleaire samenwerking bij een Nederlands "ja" op 6 april opeens intensiveren. Ratificatie van het Associatieverdrag geeft echter wel een politiek signaal, ook in de richting van de Oekraïense nucleaire sector: dat Europa een partner is waarop kan worden gerekend, en dat belangrijke Europese waarden als transparantie, publiekparticipatie en een functionerende rechtsstaat niet slechts voor de bühne zijn. ■

WAT STEM JIJ OP 6 APRIL?

Anne van Schaik,
campagneleider bij
Friends of the Earth Europe

"Blanco. Ik ga wel; stemmen is belangrijk. In principe - ik zeg dit op persoonlijke titel - ben ik tegen; het Verdrag propageert vrijhandel en dat werkt vooral voor landen die al een goed ontwikkelde economie hebben. Maar wat voor signaal geven we af als we tegen stemmen? Ik zou graag een stemadvies krijgen van progressieve Oekraïners. Als zij zeggen: dit verdrag gaat ons niets brengen maar wel onze economie kapot concurreren, dan weegt dat zwaar voor mij. Ook als ze juist oproepen om vóór te stemmen. Helaas gaan er allerlei verschillende agenda's achter dit referendum schuil. Voor de strijd tegen het Europa van de grote bedrijven is dit niet het juiste middel. Ik ga graag de discussie aan over Europa zelf: wat zijn de bevoegdheden van Brussel, wat heeft de euro en Europa ons gebracht? Maar dan niet over de rug van de Oekraïners." ■

Tsjernobyl is een open wond, een nationaal trauma. Overal in het land lopen de emoties hoog op zodra je het onderwerp aansnijdt. “Het is vreselijk”, gruwelen de Oekraïners. En: “Ik word nog boos als ik er aan terugdenk”. Daarna komen de persoonlijke verhalen. Over vaders die werden opgeroepen door het leger om de grond af te graven, maar geen beschermende kleding mochten dragen. Over een buurman die stierf aan schildklierkanker. Over hoe ze hun kinderen buiten lieten spelen omdat de Sovjetregering pas elf dagen na de ramp bekend maakte hoe groot de ramp was. Hoe verraden ze zich voelden toen de omvang van de ramp eindelijk bekend werd. Honderden Oekraïners hebben hun leven verloren door de ramp: voornamelijk de ‘liquidators’, mannen die direct na het ongeluk naar de centrale werden gestuurd om de schade te beperken. Duizenden anderen hielden er gezondheidsproblemen aan over. Over heel Europa zijn het er zelfs miljoenen, volgens een schatting van de Verenigde Naties.

“Er was het tijdperk vóór de ramp, en een ander tijdperk dat daarna kwam”

Maar er heerst ook veel bijgeloof: sommige Oekraïners koken hun water nog steeds twee keer in de waterkoker, anderen schrijven ieder kwaaltje toe aan Tsjernobyl. Ook hebben veel mensen er een structureel wantrouwen aan overgehouden tegenover politici. Volgens Gorbatsjov – Sovjetleider tijdens de ramp – was het zelfs een van de redenen dat de Sovjet-Unie uiteenviel. “De ramp van Tsjerno-

byl was een historisch keerpunt”, zo zei hij in een speech in 2006. “Er was het tijdperk vóór de ramp, en een ander tijdperk dat daarna kwam. (...) De ramp in Tsjernobyl, meer dan enig andere gebeurtenis, opende de mogelijkheid van een veel grotere vrijheid van meningsuiting, tot het punt dat het systeem zoals we dat kenden niet langer kon blijven bestaan.”

Financiële schade

De Oekraïners voelen de gevolgen van de ramp ook nog steeds op een wellicht minder bekende manier: in hun portemonnee. Meer dan een miljoen mensen hebben een uitkering aan de ramp overgehouden. Volgens schattingen uit 2006 zou dit Oekraïne jaarlijks tussen de 5 en 7 procent van zijn overheidsuitgaven kosten. Hoeveel dit momenteel bedraagt is niet bekend, maar het is “heel, heel veel”, vertelt Vladimir Tokarevsky, directeur van het instituut voor Tsjernobyl-problematiek. “Meer dan achthonderdduizend mensen ontvangen een Tsjernobyl-pensioen en dan zijn er ook nog de duizenden die ziek geworden zijn. En de Oekraïners door het hele land die in de periode rond de ramp geboren werden en daarom een uitkering, studie- of belastingkorting krijgen.”

Hoeveel geld heeft de ramp Oekraïne in de afgelopen dertig jaar in totaal gekost? Daarover bestaan enkel schattingen. Naast de uitkeringen zijn daar ook nog de kosten van de evacuatie, het bouwen van nieuwe huizen voor geëvacueerde inwoners, de schoonmaak, het afsluiten en beveiligen van het gebied, onderzoek naar milieu, gezondheid en voedsel, het uitzetten van de reactor en een oplossing vinden voor het radioactief afval. Enkele cijfers zijn er wel. Zo zou de Sovjet-Unie in die eerste twee jaar 18 miljard roebel – ongeveer 18 miljard Ameri-

Dertig jaar na Tsjernobyl

Door onze correspondent

Nationaal trauma

‘s Werelds grootste kernramp vond bijna dertig jaar geleden plaats vlakbij het Oekraïense plaatsje Tsjernobyl. Een verre herinnering voor de meeste Europeanen aan een tijd dat we geen spinazie mochten eten en de koeien op stal moesten. Voor Oekraïners ligt dat anders: voor hen speelt de ramp nog steeds een grote rol in het dagelijks leven.

kaanse dollars in die tijd – hebben uitgegeven aan schoonmaak en schadebeperking. Volgens ‘relatief betrouwbaar onderzoek’ van de Wit-Russen – Wit-Rusland kreeg indertijd het leeuwendeel van de radioactiviteit over zich heen – zou Oekraïne ongeveer 127 miljard Amerikaanse dollars hebben uitgegeven, weet Tokarevsky.

De schade aan de economie – Tsjernobyl lag in een vruchtbaar landbouwgebied – is moeilijker in cijfers te vatten. Bijna 800 000 hectare landbouwgrond kon jarenlang niet gebruikt worden in Rusland, Wit-Rusland en Oekraïne. Op dit moment is volgens het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) de grond grotendeels

wel weer geschikt voor landbouw. Zij waarschuwt nog wel voor koemelkproductie: koeien die grazen aan licht radioactief groen kunnen melk produceren met een relatief hoge concentratie radioactief cesium.

En hoe zit met de ecologische schade? Paradoxaal genoeg lijkt die in het gebied zelf wel mee te

De oude sarcofaag

Het kernafval stapelt zich op Een beleid van uitstel

Verbruikte kernbrandstof blijft vele tienduizenden jaren hoog radioactief. Dat afval ligt voorlopig in tijdelijke opslagbunkers, maar hoe lang kan het daar nog blijven?

Door Henk van der Keur

Foto: Ioana Molodovan / CEE Bankwatch

Tijdelijk opslag verbruikte kernbrandstof bij kerncentrale Zaporizja

Oekraïne stuurt haar verbruikte kernbrandstof, de bestraalde splijtstof die bij het opwekken van energie in een kernreactor ontstaat, deels naar Rusland. Het grootste deel van het afval wordt echter opgeslagen bij de kerncentrales zelf. Een Oekraïens staatsbedrijf werkt samen met het Amerikaanse Holtec International aan de bouw van een centrale opslag bij Tsjernobyl. Medio 2016 moet de eerste fase gereed zijn. Even verderop werken dezelfde bedrijven aan een nieuwe opslag voor de verbruikte kernbrandstof van de drie

inmiddels ontmantelde reactoren van Tsjernobyl. Deze nieuwe opslagfaciliteit wordt gebouwd ter vervanging van de oude opslag en moet honderd jaar meegaan. Hetzelfde geldt voor de speciale bunker waar Nederland haar hoog radioactieve afval opslaat, op het terrein van de Centrale Opslag voor Radioactief Afval (COVRA) in Zeeland.

Eindberging

Op de lange termijn hebben we andere, definitieve oplossingen nodig. Ook na honderd jaar is een deel van het afval nog hoogradioactief. Het idee is om dit ‘langlevende’ afval diep in de grond op te slaan, in ‘stabiele geologische aardlagen’. Die eindberging moet er voor zorgen dat radioactief afval het menselijke leefmilieu niet meer kan besmetten. Oekraïne heeft, net als Nederland, nog geen locaties voor de eindopslag van radioactief

afval. In Nederland verdwenen in de jaren 70 de plannen voor opslag in zoutkoepels onder druk van lokaal en regionaal verzet in de ijskast. Het beleid is er één van uitstel: de verbruikte kernbrandstof wordt tijdelijk bovengronds opgeslagen in afwachting van een te zijner tijd te realiseren definitieve eindberging. De tussenopslag in de COVRA, oorspronkelijk gepland voor 50-100 jaar, is inmiddels verlengd. Volgens het recent gepubliceerde Nationaal programma eindberging verwacht Nederland de eindberging pas in 2130 te kunnen realiseren. Ondertussen zijn problemen gerezen rond de financiering van de eindberging, hetgeen nog meer vertraging kan opleveren.

Sinds kort wordt in Nederland ook officieel de optie onderzocht om het afval in het buitenland op te slaan. De toenmalige Oekraïense president Viktor Joesjtsjenko liet bij zijn aantreden in 2005

Foto: Igor Kostin

Liquidatoren aan het werk op het dak van de reactor, mei 1986. Bij sommige klussen werden ze in 39 seconden aan de maximale dosis straling voor een heel menselijke blootgesteld. Langer mochten ze officieel niet werken.

komt voor rekening van Oekraïne alleen: voor onze begroting en ons milieu.”

Taboe

En hoe zit het met al die uitkeringen? Zijn die een strok voor het land, dat al enorme economische problemen ondervindt? Dat is een heet hangijzer. Er zijn weliswaar veel studies – onder andere die van Tokarevsky en de Verenigde Naties (VN) – die claimen dat de situatie nu wel veilig is, maar voor de wantrouwige bevolking is dit moeilijk te bevatten.

Oekraïners ondervinden nog steeds veel stress van de ramp en denken bij iedere ziekte die ze onder de leden hebben al snel dat die een gevolg van de ramp is. Dit heeft er alles mee te maken dat ze bestempeld zijn tot ‘Tsjernobyl-slachtoffers’ in plaats van ‘Tsjernobyl-overlevenden’, schrijft de IAEA; een rol die ze zich nu niet meer zomaar laten afnemen. Het gevolg is dat Oekraïense politici het onderwerp nauwelijks durven aan te roeren. Ook het agenderen van de uitkeringen is een enorm taboe. “Wie weet dat dit gebeurt als de financiële situatie weer nijpend wordt”, zegt Tokarevsky. Voorlopig is Tsjernobyl voor de Oekraïners nog een gapende, open wond. Een wond die we terugvinden in hun herinneringen, in het gescheld op politici, in het bijgeloof van de mensen en op de bankrekening van miljoenen Oekraïners en de nationale begroting van het land. ■

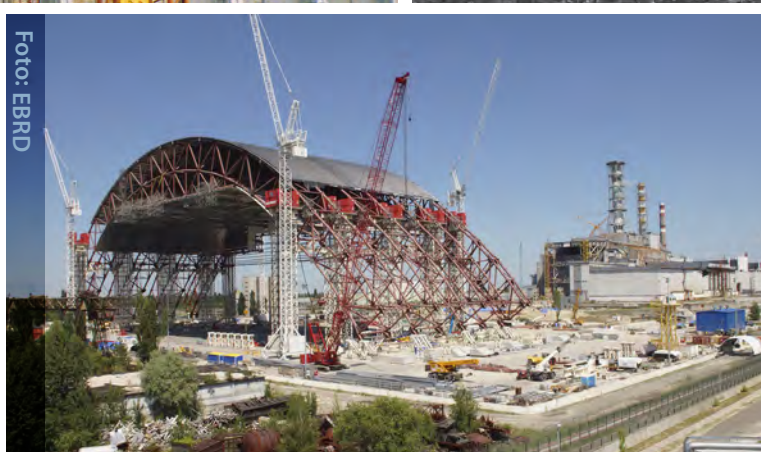

Foto: EBRD

De nieuwe sarcofaag in aanbouw

vallen. Het is er uitermate groen en er komen allerlei wilde dieren voor die je nergens anders in Oekraïne ziet: wolven, rendieren en zelfs beren. Diverse wetenschappelijke studies bevestigen dit: natuurlijk was de schade in de eerste jaren verschrikkelijk – hele bossen zijn gestorven, dieren hadden vruchtbaarheidsproblemen en er kwamen misvormingen voor. Maar het feit dat het door de mensen verlaten is, heeft het gebied ironisch genoeg erg goed gedaan: “Paradoxaal genoeg is de *exclusion zone* uitgegroeid tot een

uniek toevluchtsoord voor de biodiversiteit”, schrijft de IAEA. De ecologische balans is voor decennia verstoord en sommige planten en bomen zullen er lange tijd niet meer groeien, maar er is ander moois voor teruggekomen.

Tsjernobyl shelter

Met de kernreactor zelf is het helaas minder goed gesteld. De reactor vormt nationaal en internationaal nog steeds een grote bron van zorgen. Er gaat nog decennialang

werk zitten in het stabiliseren van de reactor, de preventie van nieuwe ongelukken en het verwerken van radioactief afval. Het Franse bedrijf Novarka bouwt al negen jaar aan een shelter die om de reactor heen staat en de tijdelijke sarcofaag moet vervangen. Het project ondervindt keer op keer vertragingen: de afronding staat nu gepland voor november 2017. De Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) houdt toezicht op de operatie door de financiën te beheren. De EBRD heeft tot nu toe 675 miljoen euro bijgedragen aan de in totaal 1,6 miljard euro die via de fondsen beschikbaar is gemaakt. De rest komt van veertig verschillende landen.

Dat klinkt wellicht mooi, maar er is ook kritiek op de EBRD. Volgens de milieuorganisatie Bankwatch zou de EU met de hulp – ze helpen ook andere kerncentrales bij

Europa investeert enorme bedragen in de shelter, maar problemen met radioactief afval worden niet opgelost

renovatie – het gebruik van kerncentrales op de lange termijn stimuleren. En ook Oekraïense wetenschappers uiten kritiek, zegt Tokarevsky. “Het bedrag dat de EBRD investeert in de shelter is enorm: het lijkt wel of ze het principe ‘hoe duurder hoe beter’ hanteren. Maar in de tussentijd worden de problemen met radioactief afval niet opgelost. Dit probleem

een proefballonnetje op over de mogelijkheid verbruikte kernbrandstof uit het buitenland te importeren voor opslag in de zwaar besmette 30 kilometer zone rond Tsjernobyl. Ewoud Verhoef, directeur van de COVRA en programmadirecteur van de

werkgroep die de mogelijkheid onderzoekt van internationale opslag van kernafval (ERDO), benadrukt dat uitsluitend onderzoek wordt gedaan doet naar internationale opslagmogelijkheden binnen de EU. En daar valt Oekraïne – voorlopig – buiten. ■

Laka heeft onlangs de Nederlandse toezichthouder ANVS [op grond van de kernenergiewet] verzocht de COVRA te verplichten de planning te versnellen, zodat een Nederlandse eindberging rond 2035 gereed is. De toezichthouder moet begin mei op het verzoek van Laka beslissen. Meer informatie op www.laka.org

Foto: Michiel Wijnbergh

Opslag van laag en middel radioactief afval bij de COVRA in Zeeland

WAT STEM JIJ OP 6 APRIL?

Peter Storm, blogger en activist

“Ik ga niet stemmen. Ik ben tegen dit neoliberale verdrag; het is bedoeld om de Oekraïense economie verder

open te breken voor westerse ondernemingen. Het zijn die bedrijven en de Oekraïense elite die ervan zullen profiteren, niet de bevolking. Bovendien voert de regering in het oosten van het land oorlog met dissidente groepen. Die zijn zelf ook niet fris, maar wij hebben geen enkele reden ons in dit conflict te mengen.

Maar het referendum is net zo slecht. Het gaat niet om dit Verdrag, maar om gestook tegen de EU vanuit een rechts-nationalistisch standpunt. Ik wil niet dat de initiatiefnemers van het referendum meetellen in het Nederlandse politieke krachtenveld. Daarom heb ik het liefst dat de opkomst in een klein openbaar toilet past en dat het referendum ongeldig wordt verklaard. Natuurlijk is Oekraïne belangrijk en het Verdrag ook, maar daarvoor hoef ik niet naar de stembus.”

WAT STEM JIJ OP 6 APRIL?

Eric Smaling,
Tweede Kamerlid voor de SP

"Het referendum is een democratisch recht dat in de wet verankerd is, een

belangrijk instrument voor de burger. Ik ga dus zeker stemmen. Ook Oekraïne is belangrijk; toen "de Muur" viel, zijn er afspraken gemaakt tussen Gorbatsjov en het Westen. Dat er geen snelle uitbreiding van de EU en de NAVO zou plaatsvinden richting het oosten bijvoorbeeld. Maar dat is wel gebeurd.

Oekraïne is een verdeeld land. Het ene deel hoort bij Europa en het andere is Russisch georiënteerd. Die strategische positie moet Oekraïne zelf benutten; zij moet het evenwicht bewaren in de relaties met de EU en met Rusland. Wij brengen het land in de problemen als we aan één kant te hard gaan trekken. Een associatieverdrag klinkt vriendelijk, maar de EU stelt veel eisen. We moeten Oekraïne vooral helpen stabiel te blijven en niet van de gelegenheid gebruik maken om het land in onze invloedssfeer te trekken. Ik stem op 6 april dus tegen het Verdrag."

Een dure misvatting

Kernenergie levert relatief weinig CO₂ op en lijkt daarmee een flinke bijdrage te kunnen leveren aan het terugdringen van de klimaatopwarming. Helaas zitten hier wat akelige addertjes onder het gras.

De eerste metingen die duiden op de opwarming van de aarde stammen uit het begin van de vorige eeuw. Oorzaak: de – sinds de industriële revolutie sterk toegenomen – uitstoot van broeikasgasen. Pas decennia later komt een debat over de klimaatopwarming op gang, in de media en daarbuiten. Tijdens de Earth Summit in 1992 wordt in Rio de Janeiro het eerste VN Klimaatverdrag ondertekend. Inmiddels is vrijwel iedereen het erover eens dat de uitstoot van CO₂ – kooldioxide, het belangrijkste broeikasgas dat bij verbruik van fossiele energiebronnen in de atmosfeer terecht komt – omlaag moet. Het enige waarover men van mening verschilt, is de snelheid waarmee dat moet gebeuren.

Kernenergie is veel meer dan een kernreactor die elektriciteit produceert

Kernenergie koolstofneutraal?

In 2007 werd de aandacht voor het klimaatprobleem nog eens versterkt door de documentaire "An inconvenient truth" van voormalig Amerikaanse presidentskandidaat Al Gore. Dat was midden in een periode dat steeds meer

mensen in kernenergie een mogelijkheid zagen om de CO₂-uitstoot binnen korte tijd sterk terug te dringen. Geen vreemde gedachte – als je alleen naar de centrales kijkt. Een kerncentrale is vrij van CO₂-uitstoot, dus koolstofneutraal. Kernenergie omvat echter veel meer dan een kernreactor die elektriciteit produceert. Die reactor is een onderdeel van een hele keten: van uraniumwinning tot de productie van kernbrandstof, van gebruikte kernsplijtstof tot kernafvalopslag en ontmanteling van kerninstallaties. De talrijke transporten die hiervoor nodig zijn leveren de nodige CO₂-uitstoot op. Maar dat is niet het belangrijkste. De relatie tussen het gehalte aan uranium in uraanertsen en de CO₂-uitstoot legt veel meer

Opinie: voor

De Europese keuze van Oekraïne

Foto: Olena Angelova / NECU

Activisten voor het Oekraïense Parlement in een demonstratie voor het invoeren van strengere milieuwetgeving, 19 juni 2014

De Europese Unie doet van alles fout. In Oekraïne worden oude Sovjetkernreactoren met Europees geld draaiende gehouden, wat de risico's van een nieuwe kernramp alleen maar vergroot. Maar zijn de Oekraïners dan geholpen met een afwijzing van het Associatieverdrag? Nee.

De handelwijze van de Europese Commissie en andere Europese instellingen roept vele vragen op. Op papier ziet het er prachtig uit. Toegang tot de Europese markt moet de Oekraïense economie een broodnodige impuls geven. Door de EU gefinancierde energieprojecten moeten Oekraïne veiliger en onafhankelijker maken. In de praktijk blijken de aanzienlijke investeringen die de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) sinds 2006 heeft gedaan daar echter bitter weinig aan bij te dragen. Ook de verschillende Oekraïense regeringen slagen er niet in om de energiesector te

hervormen. Beschikbare fondsen worden gebruikt voor oude projecten, nog in de Sovjettijd ontworpen voor een gecentraliseerd energiesysteem dat andere normen en een geheel andere logica hanteerde. Oekraïne is nog altijd aangewezen op kernenergie, verouderde kolencentrales en een handjevol grote energieproducenten. De EU zou toekomstgerichte projecten moeten financieren; projecten die bijdragen aan een gedecentraliseerde, moderne energiesector waarin miljoenen gebruikers zowel consument als producent zijn.

Maar wordt het er beter op als Oekraïne afstand neemt van Europese instituties? Ik vrees van niet. Neem Rusland, dat in het verleden weigerde met de EBRD samen te werken op het gebied van nucleaire veiligheid. Het resultaat is dat daar nog altijd RBMK reactoren werkzaam zijn, type Tsjer-

Europa is verre van zaligmakend. Maar zonder Europa maakt progressief Oekraïne geen kans, zegt Olexi Pasyuk.

nobl. Risicovolle reactoren in Litouwen, Slowakije en Bulgarije daarentegen, zijn – onder druk van de publieke opinie en het Europese toenaderingsproces – gesloten.

Euromaidan

Maar er is meer. In 2014 trokken honderdduizenden mensen naar het Maidanplein om hun eis voor meer integratie met Europa kracht bij te zetten. Zij zetten zich in voor een sterkere democratie, gebaseerd op een eerlijke rechtsgang, gelijkheid en respect voor mensenrechten. Jonge mensen hebben er hun leven voor gegeven in de straten van Kiev. De democratische waarden die zijn vastgelegd in Europese verdragen; dat is wat Europa voor ons betekent. Zijn wij daarmee te optimistisch over de vrijheden van Europa? Het zou kunnen. Maar dat neemt niet weg dat veel Oekraïners een democratische, eerlijker staat willen opbouwen.

Het alternatief is grimmig. Bankwatch houdt nauwgezet in de gaten wat Europese financiering betekent voor landen in Oost Europa, tot Centraal-Azië aan toe. Wij weten hoe het alternatief van de 'Europese keuze' eruit ziet. Dat alternatief is een land waar voor mensenrechten geen plaats is, waar Europese vertegenwoordigers soms de laatste strohalm zijn voor mensen die in conflict zijn geraakt met een corrupte staat. In die landen is geen maatschappe-

lijk middenveld dat nijpende kwesties op de politieke agenda kan zetten, of de staat kan controleren. Twaalf jaar geleden was ik voor het eerst in Oezbekistan, op bezoek bij mensenrechten- en milieuactivisten. Vandaag de dag is daar niemand meer om mee samen te werken; mensen verlaten het land of staken hun werkzaamheden. Het is te riskant.

Een afwijzing van het Verdrag zal de inzet van de actiefste en meest betrokken burgers van Oekraïne teniet doen; de strijd voor burgerlijke vrijheden en mensenrechten zal worden onderdrukt. Maar verdere integratie zal Europa juist verrijken met een heleboel betrokken Oekraïense activisten die gezamenlijk de Europese structuren willen veranderen. Vrijhandel zal ons niet verder op weg helpen; het gevoel een eerlijker samenleving te kunnen opbouwen wel. Hoe ironisch zou het zijn, als deze wens ten onder gaat aan het 'nee' van gelijkgestemde mensen in Nederland. ■

Olexi Pasyuk
Central & East European Bankwatch Network
www.bankwatch.org

Olexi Pasyuk spreekt op 30 en 31 maart op bijeenkomsten georganiseerd door Laka, zie de agenda op pg 8.

Door
Henk van der Keur

Uraniemijn in Namibië

Foto: Fleur Scheele

gewicht in de schaal, zeggen experts. Hoe armer de ertsen, hoe meer energie het kost om het uranium vrij te maken. Er zijn uitzonderlijke gevallen bekend van uranummijnen in Canada waar de ertsen bijzonder rijk aan uranium zijn, tot wel 20 procent. In werkelijkheid zijn de bekende wereldwijde uraniumvoorraden met ertsen die rijker zijn dan 0,01 procent uranium echter beperkt.

Explosief toenemende kosten

Ook de hoge bouwkosten en –tijden van kerncentrales maken van kernenergie een niet erg geschikte kandidaat voor een snelle

bestrijding van CO₂-uitstoot. De bouw van een centrale kost vele miljarden en neemt minstens tien jaar in beslag. Bovendien gaan huidige bouwprojecten gepaard met jarenlange vertragingen en enorme kostenoverschrijdingen. Een recent voorbeeld hiervan is de bouw van de kerncentrale Hinkley Point C in Somerset, Engeland. Het Franse energiebedrijf EDF wil daar twee Europese drukwaterreactoren bouwen, maar er zijn twijfels gerezen over het reactorontwerp. Bij soortgelijke reactoren die in aanbouw zijn in Europa

en Azië werden constructiefouten geconstateerd. Om het bouwproject te redden heeft EDF samenwerking gezocht met het Chinese bedrijf CGN. Toch stapte een directeur van EDF in februari op omdat hij het project niet langer voor zijn rekening wilde nemen. Bovendien zijn investeerders huiverig vanwege de hoge kosten, die worden geschat op 31 miljard euro. Volgens Labour parlements-lid Lisa Nandy net zo veel “als de Olympische spelen van 2012, Crossrail en Heathrow’s Terminal 5 tezamen”.

WAT STEM JIJ OP 6 APRIL?

Bondine Klootra,
advocate, gespecialiseerd
in milieu- en natuur-
beschermingsrecht

“Het lijkt verstandig de relaties met Oekraïne te onderhouden. Oekraïne heeft een grote kernramp gehad. De Europese Unie kan daarom beter een oogje in het zeil houden en zorgen dat besluitvorming over het milieu zoveel mogelijk naar Europese standaarden gebeurt. Het is bijvoorbeeld belangrijk de afwikkeling van de ramp in Tsjernobyl goed te blijven volgen. Oekraïne heeft recent de levensduur van een oude kerncentrale verlengd. Dat brengt de nodige risico’s voor mens en milieu met zich mee. Een akkoord met Oekraïne zorgt voor meer en intensievere relaties met de Europese Unie en daardoor ook voor meer invloed van Europa in dat land. Ik weet nog niet of ik ga stemmen. Het verdrag gaat over heel veel onderwerpen en afwegingen en is daardoor eigenlijk niet geschikt voor een referendum.”

Opinie: tegen

Een nieuwe markt voor Urenco

Het Associatieverdrag wordt gedreven door westerse handelsbelangen, betoogt Jan Schaake. En de Oekraïense keuze tussen Rusland of de EU als voornaamste handelspartner heeft al tot een gewapend conflict geleid.

Alles ten dienste van bedrijven als Urenco die de Oekraïense markt willen veroveren

Het Associatieverdrag met Oekraïne, waar het referendum van 6 april over gaat, wordt vaak gepresenteerd als een handelsverdrag tussen de Europese Unie en Oekraïne. Of tussen de Europese Unie, haar 28 lidstaten en Oekraïne. Maar zelfs wie alleen de titel van het 323 pagina’s tellende verdrag leest, ziet dat het een “Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds” is. Wat doet Euratom er nu plotseling tussen?

Bij Oekraïne en kernenergie kon ik tot voor kort alleen maar aan Tsjernobyl denken en de nucleaire ramp die zich daar bijna 30 jaar geleden in de nacht van 25 op 26 april 1986 voltrok. In Nederland leidde dat tot het in de ijskast zetten van de toen bestaande plannen om meer kerncentrales te gaan bouwen. Ik kon me niet voorstellen dat het in Oekraïne veel anders zou liggen. Als de schrikreactie hier, aan het eind van de radioactieve wolk, al zo groot is, dan zou je toch denken dat deze aan het begin van die radioactieve wolk nog veel groter is.

Maar tot mijn verbazing is het omgekeerde het geval. Oekraïne blijkt voor de helft van haar elektriciteitsproductie van kernenergie afhankelijk te zijn, waarbij elf van haar huidige vijftien kerncentrales ná de ramp bij Tsjernobyl zijn opgestart. Daarbij zou de Oekraïense regering, zo begrijp ik, van plan zijn om er nog eens elf bij te bouwen. De voor dit alles noodzakelijke splijtstof en technologie komen natuurlijk, eerst uitsluitend en thans grotendeels, uit Rusland, die voor de fabricage van dat alles graag weer een beroep doet op de Oekraïense toeleveranciers van metalen en machines.

Wig

Vanuit de Sovjettijd zijn de productieketens van Rusland en Oekraïne met elkaar verweven en is er sprake van een wederzijdse afhankelijkheid. Het Associatieverdrag drijft een wig tussen het deel van de Oekraïense economie dat afhankelijk is van deze Russische relatie en het deel dat meer van een relatie met de EU verwacht. Door de keuze tussen de twee handelspartners op scherp te stellen en de enorme belangen die daar-

Protest tegen de Urenco uraniumverrijkingsfabriek in Gronau (D.)

Foto: Patrick Mueller

bij een rol spelen, is het gewapende conflict uitgebroken dat Oekraïne thans verdeeld houdt en mede tot een “Nieuwe Koude Oorlog” tussen Rusland en het Westen heeft geleid.

In het Duitse tijdschrift Wirtschafts Woche stond afgelopen zomer een interview met Helmut Engelbrecht, topman van de Brits-Duits-Nederlandse uraniumverrijker Urenco. Geconfronteerd met de reductie van het kernenergie-aandeel in Frankrijk en de Duitse “Ausstieg”, bezwoer hij dat in de rest van de wereld sprake van een groeiende markt is. Gevraagd waar hij die groeiende markt dan zag, antwoordde hij: “Oekraïne, dat tot dusver haar splijtstof bijna uitsluitend uit Rusland afnam, is nu naarstig op zoek naar westerse leveranciers. Hier doen zich nieuwe mogelijkheden voor.” Deze uitspraak illustreert treffend hoe binnen

het bedrijfsleven over de handelsrelaties met Oekraïne wordt gedacht: “de Russen eruit, de westerse bedrijven erin”. Dat deze politiek heeft geleid tot een gewapend conflict waarbij zo’n tienduizend doden zijn gevallen en tot riskante confrontaties met Rusland, maakt kennelijk niet uit. Alles ten dienste van bedrijven als Urenco die de Oekraïense markt willen veroveren.

Jan Schaake voert sinds 1988 actie tegen Urenco en is campagne-coördinator tegen het Associatieverdrag vanuit “Oorlog is geen Oplossing”

Jan Schaake spreekt op 30 en 31 maart op bijeenkomsten georganiseerd door Laka, zie de agenda op pg 8.

WAT STEM JIJ OP 6 APRIL?

Bas Eickhout,
Europarlementariër
voor GroenLinks

"Ik stem voor. Waarom zou het Associatieverdrag geen goed onderwerp voor een referendum zijn? Natuurlijk,

het telt een heleboel pagina's vol uitgewerkte details, maar de vraag is uiteindelijk simpel: wil je dat de EU nauwer samenwerkt met Oekraïne of niet.

Als Europa – en als Nederland – hebben wij veel baat bij een democratisch en stabiel buurland. Het verdrag gaat vooral over handel, maar ik vind de politieke hoofdstukken belangrijker: ondersteuning bij de opbouw van een rechtsstaat, bij de bestrijding van corruptie. Het past in een goede Europese traditie van het versterken van de buurlanden. Oekraïne kan zo'n verdrag prima ook met Rusland sluiten. Poetin roept dat Oekraïne moet kiezen tussen Europa of Rusland, maar ik weiger mee te gaan in zijn retoriek. Rusland probeert haar buurlanden juist te verzwakken. Bovendien laten verschillende peilingen zien dat de meerderheid in Oekraïne nauwere samenwerking met Europa wil. Zeggenschap is ook een belangrijk democratisch principe."

Tsjernobylherdenking

Ook in Nederland wordt het begin van de Tsjernobyl-ramp herdacht, 30 jaar geleden. Met een fakkelwake herdenken we de doden en slachtoffers van Tsjernobyl, maar ook van Fukushima, op 11 maart 2016 vijf jaar geleden. Daarnaast is er aandacht voor de onzichtbare slachtoffers van kernenergie: in de buurt van de uraniummijnen, de opwerkingsfabrieken en alle kerncentrales die regelmatig radioactieve stoffen lozen. In kleine hoeveelheden en vaak binnen de bestaande vergunningen, maar daarom niet ongevaarlijk. De manifestatie – met films, informatie en de wake – vindt plaats bij Urenco, het Brits-Nederlands-Duitse uraniumverrijkingconglomeraat dat uranium geschikt maakt voor gebruik in kerncentrales over de hele wereld. Zo verrijkte Urenco ook het uranium voor de reactoren van Fukushima. 25 april, Almelo. Kijk voor meer informatie op www.laka.org/tsjernobyl+30

Waarschuwing tegen plukken en eten van wilde paddenstoelen.

Agenda

Informatie en debat

Laka organiseert twee publieksbijeenkomsten over Oekraïne, het Associatieverdrag en referendum, kernenergie en Tsjernobyl.

30 maart; Amsterdam, aanvang 20.00 uur

Met: Olexi Pasyuk, Jan Schaake, Anna Shumeiko, Fleur de Weerd (Oekraïne correspondent), e.a.

Locatie: Oostblok, Sajatplein 39

31 maart; Almelo, aanvang 19.30 uur

Met: Olexi Pasyuk, Jan Schaake, Anna Shumeiko, e.a.

Locatie: Ravelzaal, Theaterhotel, Schouwburgplein 1
Organisatie samen met Vedan

nieuws, achtergronden en analyse

Kernenergienieuws

Speciale editie

Deze krant is een speciale editie van Kernenergienieuws, de digitale nieuwsbrief van Laka. Laka is hét kenniscentrum over kernenergie en het verzet daartegen. Kernenergienieuws is een belangrijke bron van informatie voor iedereen die op de hoogte wil blijven over ontwikkelingen op het gebied van kernenergie in Nederland. Laka publiceert Kernenergienieuws als daar aanleiding voor is; vaak meerdere keren per week.

Analyseer het nieuwe; ontsluit het oude

Begonnen als een scholingsproject is Laka nu veel meer dan dat. Het voert juridische procedures, doet onderzoek naar zaken als speculatie met uranium, nucleaire transporten en naar het beleid rond de opslag van kernafval. Laka heeft een uitgebreid archief, een bibliotheek met 8.000 titels en heeft alle tijdschriften uit de antikernenergiebeweging gedigitaliseerd en online beschikbaar gesteld.

Op de achtergrond speelt Laka een belangrijke rol in het publieke debat, vooral door het signaleren en analyseren van – en publiceren over – nieuwe ontwikkelingen. Het publieke debat over de rol van kernreactoren in de productie van medische isotopen bijvoorbeeld, of de pogingen de uraniumverrijkingfabriek van Urenco in Almelo te privatiseren. Laka organiseert debatavonden en wordt uitgenodigd door anderen: van collegezaal tot 'axiekamp'. Laka ontvangt geen structurele subsidies maar draait al 35 jaar op donaties en giften.

Waarom Laka belangrijk is

Kernenergie verdwijnt niet vanzelf. Hoewel de toekomst van kernenergie al lang achter ons ligt, zijn gespecialiseerde organisaties met kennis van zaken nodig om de argumenten van de steeds herlevende atoomlobby te ontmantelen. Kolencentrales staan momenteel ter discussie; niet alleen omdat er alternatieven zijn, maar ook vanwege de actieve anti-kolen campagnes. Om ook kernenergie te laten verdwijnen is het niet voldoende om alleen vóór groene stroom te zijn. Ook de argumenten tégen kernenergie moeten steeds opnieuw naar voren worden gebracht. Alleen zonder kolen en zonder kernenergie is een duurzame milieuvriendelijke energieproductie voorstelbaar.

Nieuwsgierig geworden?

Anmelden voor Kernenergienieuws kan via info@laka.org en kost u niets.

Deze krant is een eenmalige uitgave van Stichting Laka
Foto voorpagina: www.bonielsen.me
Vormgeving: KunZzt.nl Web & Design
Druk: Roto Smeets
www.laka.org/krant/

COLOFON
Hoofdredactie: Carolien Ceton
Redactie: Dirk Bannink, Daniël Meijers
Met medewerking van: Henk van der Keur
Correctie: Bart Lindeboom

Associatieverdrag logigram

	Liever gisteren	Uiterlijk 2019	Niet voor 2030	Nooit	Alleen als het eerlijk is	Anti-corruptie	Pro-vrijhandel	Anti-Poetin	Anti-kernenergie	Pro-mensenrechten	Voor	Voor	Blanca	Tegen	Tegen
Casper															
Devano															
Iris															
Merel															
Nadira															
Voor															
Voor															
Blanco															
Tegen															
Tegen															
Anti-corruptie															
Pro-vrijhandel															
Anti-Poetin															
Anti-kernenergie															
Pro-mensenrechten															

HELP ONS DUIDEN!

Het meest onnavolgbare referendum van de afgelopen jaren houdt Nederland en Oekraïne in een verwarrende greep. Wie stemt wel, niet, voor, tegen of blanco? En waarom? Met welk doel? Na lange berekeningen hebben we vijf mensen geselecteerd die dé perfecte afspiegeling van de Nederlandse samenleving anno 2016 zijn: Nadira, Merel, Iris, Devano en Casper. We hebben hen urenlang geïnterviewd, wat desondanks verontrustend weinig duidelijkheid opleverde. Aan u als lezer

de schone taak om ons te helpen duidelijkheid te verschaffen: Wie gaat wat stemmen, waarom en met welk doel? Uit de interviews kwamen slechts onderstaande vier brokjes informatie. Volgens deskundige logici zou uit deze informatie toch een eenduidig antwoord te destilleren moeten zijn.

- 1 Er is geen vrouw die blanco stemt en geen man die vóór het Associatieverdrag stemt.
- 2 Merel vindt het heel belangrijk dat alles eerlijk gaat.
- 3 Iris wil zo snel mogelijk zo veel mogelijk handel.
- 4 Devano wil echt nooit iets met kernenergie te maken hebben.

Nadira en Casper waren helaas niet erg goed te verstaan omdat Jan Roos net door de straat reed.

Stuur uw antwoord voor 2 april naar info@laka.org, o.v.v. logikwis en maak kans op een originele Oekraïense geigerteller uit 1986! Daarnaast worden onder de goede inzendingen 10 exemplaren van het prachtige boek 'Radiating Posters' verloot. Winnaars worden op 6 april bekend gemaakt.

Namens de Vereniging van Associatieverdraglogici, Frank van Schaik

STEUN DE STRIJD TEGEN KERNENERGIE,
WORD DONATEUR !

LAKA

Van universiteit tot actiekamp;
van medische isotopen tot haarscheurtjes in reactorvaten;
van de nieuwe Pallas reactor tot de oude Borssele kerncentrale;
van Borssele Twee tot Borssele Nee:
de documentatie, publicaties en expertise van Laka worden overal gevraagd.

Word donateur en ontvang bij een maandelijkse donatie vanaf 7,50 gratis het prachtige boek 'Radiating Posters' met 600 posters uit de internationale beweging tegen kernenergie. Steun ons met een donatie op rekening NL54 TRIO 0390 9021 79 tnv Stichting Laka, Amsterdam.

LAKA ANALYSEERT, INFORMEERT EN ACTIVEERT